

ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด

Governance in Administration of Temple's missions

พระครูสาธิตวีรญาณ อยู่สุข*

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมาภิบาล เสนอแนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมาภิบาล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระภิกษุที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดในภาคตะวันออก จำนวน 300 รูป ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารวัดใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด 1) ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้เหมาะสม การทำผังวัดให้เป็นระเบียบ 2) ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ สอดส่องดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย 3) ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้อยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง 4) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ให้คำปรึกษาและความอุปถัมภ์ด้านศาสนากับชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น

แนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมาภิบาล 1) ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี บูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดให้มีความแข็งแรงพร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลา 2) ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ ให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน วินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ ออกระเบียบของวัดเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ 3) ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เทศนาสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีจรรยา มารยาทเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 4) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัท เมื่อปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นประจำ

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดตามพันธกิจจำเป็นต้องคำนึงถึงระเบียบพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์โดยเน้นทางด้านศีลธรรมโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งพระสงฆ์ควรจะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง แนะนำตักเตือนไม่ให้ก้าวล่วงในพระวินัยหรือข้อห้ามนั้นๆ โดยจะต้องจัดให้มีการศึกษาอบรมชี้แนะความถูกต้องทางด้านศีลธรรมเพื่อความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และก่อให้เกิดความสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เหมาะสมกับสมณเพศ

*หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี

คำสำคัญ : การบริหาร; ธรรมาภิบาล; ความสำเร็จ; พระสังฆาธิการตามกฎหมายเถรสมาคม

Abstract

This research aims to determine the level of success in the management of the Mission of the monastery according to the principle of good governance proposed guidelines to create success in the management of the mission, according to the measure of good governance. Get a sample of points. Monks at the monastery in the eastern sector. The number of samples measure the amount of 300 300 researchers figure sum sample by means of a simple random sample. (Sample Random Sampling), using a questionnaire (Questionnaire) to store the statistical data used in the analysis is the frequency and average value per cent deviation.

The results showed that executives use corporate governance measure in the management of the Mission of the monastery. 1) Organized religious treasures of the monastery, as well. Is planning the construction of an institution, both in the present and the future, appropriate. To make the chart of a monastery. 2.) the governance and consistent illumination, bapchit, and a good measure of operating like a householder in the conduct. In a mirror, and conform to the householder in measure strictly towards the bapchit in our discipline side 3) is engaged in educational training and teach the Dharma discipline unto bapchit and householder Dhamma teaching of Buddhism that command is correct. 4) Appropriate facilities, in order to make charity of the people. Consultation with the community and religious

patronage and local residents.

Guidelines for creating success in the management of the mission, according to the measure of good governance. 1) Organized religious treasures of the monastery, the monastery is well maintained an institution inside the monastery, there is strength and available at all times. 2.) The Government aim to illuminate, bapchit and good practice in the conduct of measurement like the householder to educate Buddhist. Diagnosing problems to an end result, out of the monastery to the sharing group. The 3) is engaged in educational training and teach the Dharma discipline unto bapchit and householder. Preach on morals and public instruction of Buddhism that is correct. Monks and novices, trained with etiquette ethics as a good example. 4) Appropriate facilities, in order to make charity of the people. Gives guidance to operational activities of a company for Buddhists and Buddhism on a regular basis. .

For problems and difficulties in the management of the monastery according to the regulation need to take into consideration the Mission of God in the law relating to discipline priests with an emphasis on moral, by which a priest ought to research more, maximum benefit of Buddhism. Caution it is not recommended to move ahead in the discipline or restrictions in particular must provide training guidance accuracy study of moral to understand are the same, and I will samruam body suit appropriate naphet.

Keyword : Administration; good governance; achievement; ecclesiastical official under Sangha Supreme Council of Thailand regulations

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการปกครองในครั้งนั้นคือพระธรรมวินัย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงปกครองโดยธรรมาธิปไตย กล่าวคือทรงแสดงธรรม บัญญัติพระวินัย ทรงบริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาและทรงวินิจฉัย อธิกรณ์ของภิกษุสงฆ์ โดยที่พระองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมด้วยพระมหาโมคคัลลานะและพระมหาเถระทั้งหลาย ผู้เป็นสังฆมนตรีและสังฆปริณายก เป็นหมู่ๆ ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันเป็นการสงฆ์ร่วมกันทำสังฆกรรมทั้งปวงผู้เข้าร่วมประชุมพึงมีสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักแห่งพระธรรมวินัย และจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญ สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง (2534: 179) ให้ทัศนะว่า พระวินัยที่บัญญัติขึ้นทั้งหมดเปรียบเสมือนเป็นระบบประมวลกฎหมายของสงฆ์ที่ตราขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายในการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังฆมณฑล เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทางจิตวิญญาณของสมาชิกในสังฆมณฑลให้คลี่คลายไปสู่ทิศทางที่มีความเจริญในธรรมยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อให้สังฆมณฑลตั้งมั่นอยู่ในแบบแผนแห่งการประพฤติปฏิบัติที่ต้งาม อันจะทำให้พระพุทธานุภาพมีอายุยืนยาวสืบต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากสถาบันสงฆ์นั้นเป็นสัญลักษณ์ และเป็นตัวแทนของพระพุทธานุภาพ ความเลื่อมหรือความเจริญของพระพุทธานุภาพ จึงผูกพันอย่างแนบแน่นและขึ้นอยู่กับความเลื่อมความเจริญของสถาบันสงฆ์เป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมีพันธกิจอะไรบ้างที่ต้องกระทำ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างไร และระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ และสามเณรที่อยู่จำพรรษาภายในวัดต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเป็นอย่างไร และศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารวัดให้มีความสอดคล้องกับการ

บริหารตามหลักธรรมาภิบาลและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่วัดและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมาภิบาล
2. เสนอแนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมาภิบาล

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร พระภิกษุที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดที่อยู่จำพรรษาภายในวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 300 วัด ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 รูป
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาระบบการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด 6 ด้าน คือ 1) การบริหารจัดการตามหลักนิตินิยม 2) การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม 3) การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส 4) การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม 5) การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ และ 6) การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการศึกษาระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมาภิบาล ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปริมาณเลือกใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นข้อคำถามที่สร้างขึ้นเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมาภิบาล มีการอธิบายความหมายของคำระดับคะแนน ข้อความที่ใช้ในการตอบคำถามอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้ระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมาภิบาล และนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น

3 ส่วน คือส่วนแรก เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป คำถามชนิดเลือกตอบ (Check list) ประกอบไปด้วย อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาแผนกธรรม วุฒิการศึกษาแผนกบาลี วุฒิการศึกษาแผนกสามัญ ตำแหน่งหน้าที่ในวัด ส่วนที่ 2 แบบสอบถามธรรมภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด ประกอบด้วย 1.หลักนิติธรรม 2.หลักคุณธรรม 3.หลักความโปร่งใส 4.หลักการมีส่วนร่วม 5.หลักความรับผิดชอบ 6.หลักความคุ้มค่า ส่วนที่ 3 สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ศึกษาเอกสาร (Documentary research) โดยการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาจากเอกสารทางด้านวิชาการ หนังสือ วารสาร บทความ รายงานการวิจัย ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสำรวจ โดยวิธีการสนทนากลุ่ม เป็นการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้การบันทึกเสียง ระยะเวลาการสัมภาษณ์ตลอดจนการจดบันทึก ขณะผู้วิจัยจะจดบันทึกคำพูดที่สำคัญ (Key word) โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัดส่วนใหญ่มีอายุ 51 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 48.3 มีพรรษาระหว่าง 21 - 30 พรรษา ร้อยละ 48.3 สำเร็จการศึกษาแผนกสามัญระดับปริญญาตรี ร้อยละ 64.6 นักธรรมชั้นเอก ร้อยละ 100.0 ไม่มีวุฒิกศศึกษาแผนกบาลี ร้อยละ 87.3 เป็นเจ้าอาวาสวัด ร้อยละ 93.3 และเจ้าคณะผู้ปกครอง ร้อยละ 6.7

ผลการศึกษา ระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจของวัดตามหลักธรรมภิบาล ของกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 รองลงมาได้แก่ หลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 หลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 หลักความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักความคุ้มค่า อยู่ใน

ระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19

ผู้บริหารวัดให้ความสำคัญในการใช้ธรรมภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาด้านสาธารณูปการของวัดให้ดียิ่งขึ้น มีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้เหมาะสม ปรับปรุงพัฒนาภูมิทัศน์ภายในวัดให้สะอาด ร่มเย็น การทำผังวัดให้เป็นระเบียบ การควบคุมบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ใช้ในการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ มีการปรับปรุงแก้ไข วางกฎระเบียบในการปกครองให้ดียิ่งขึ้น เข้มงวด สอดส่องดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ส่งพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทพัฒนาสถานศึกษามากขึ้น มีส่วนร่วมในการจัดหาทุนการศึกษา มอบทุนการศึกษา วัสดุอุปกรณ์การศึกษาแก่สถานศึกษา สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสศึกษาสูงยิ่งขึ้น การจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ของวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้การช่วยเหลือประชาชน วัดที่ขาดแคลน หรือประสบสาธารณภัย ให้คำปรึกษาและความอุปถัมภ์ด้านศาสนากับชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น การช่วยเหลือกิจการกรรมด้านศาสนาแก่ชุมชนเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์

ผลจากการ เสนอแนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมภิบาล ดังนี้

1. ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการวางแผนการ

ก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคต บูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดให้มีความแข็งแรงพร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลา มีการจัดแบบแปลนแผนผังภายในวัดให้เหมาะสม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนในการทำนุบำรุง

2. ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการดำเนินการอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน เมื่อเกิดอภิภรณ์มีการวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม ออกระเบียบของวัดเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

3. ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา อบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นแบบอย่างที่ดี สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสตามความเหมาะสม ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาธรรมศึกษามากยิ่งขึ้น

4. ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ของวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัทเมื่อปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การให้ความช่วยเหลือประชาชนตามสถานการณ์ต่างๆ มีการเผยแพร่นโยบาย ข้อมูล ข่าวสาร ของรัฐบาลหรือหน่วยงานราชการที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นประจำ

สรุป แนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมมาภิบาลคือ การจัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี ได้แก่ การที่พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัดดำเนินงานจัดการต่างๆทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นประโยชน์แก่ พระภิกษุสามเณร และประชาชน เช่น การบำรุงรักษาวัดให้เป็นที่ไปด้วยดี เจริญรุ่งเรืองทุกด้าน

จัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดีโดยเรียบร้อย เป็นธุระในการจัดศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล จัดฝึกอบรมศาสนพิธีและวัฒนธรรมประเพณีไทยแก่เยาวชนหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไป ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ ยามที่ประสบอุทกภัย การประสพวาทภัย หรือคราวหนาวจัด การนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อพันธกิจของวัดในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง

การอภิปรายผล

การหาระดับความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในพันธกิจตามหลักธรรมมาภิบาล

แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารวัดให้ความสำคัญในการใช้ธรรมมาภิบาลในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นที่ไปด้วยดี มีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาด้านสาธารณูปการของวัดให้ดียิ่งขึ้น มีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้เหมาะสม ปรับปรุงพัฒนาภูมิทัศน์ภายในวัดให้สะอาดร่มเย็น การทำผังวัดให้เป็นระเบียบ การควบคุมบัญชีรายจ่าย ที่ใช้ในการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินอวนและคนอื่นๆ (Inaue; et al. 2009: Abstract) ได้ศึกษา เรื่อง การมุ่งอนาคต : ภาพของวัดในการบริหารจัดการ วิฤตทางการเงิน เป็นวิฤตของการบริหารจัดการเหมือนกันในการศึกษาเพื่อการตอบคำถามและแก้ปัญหาของนักการศึกษาและเหล่านักปฏิบัติได้เสนอแนะให้ปรับปรุงการควบคุมผลลัพธ์ที่ออกมา เช่น แรงจูงใจภายนอกที่ดีกว่า หรือกฎระเบียบที่เคร่งครัด วัดแสดงให้เห็นถึงรูปแบบทางเลือกที่อาจมีความเหมาะสมเป็นอย่างมากต่อการเสริมสร้างคุณภาพการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและเป็นการลดปัญหาของหน่วยงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณาตา จันทร์สม (2555) ได้วิจัยเรื่อง

“การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมาแต่อดีตเป็นเวลายาวนาน ความผูกพันกับวัดเกี่ยวข้องกับบุคคล ชุมชน และสังคมมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ช่วงวัยแรกและช่วงสุดท้ายของชีวิต กิจกรรมภายในวัดมีความหลากหลาย ตั้งแต่เพียงเบิ่ นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญและประกอบศาสนกิจต่างๆ จนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งนันทนาการ ศูนย์กลางการเรียนรู้ การพัฒนา การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน กิจกรรมที่มีการดำเนินการในวัดมีความหลากหลาย ได้แก่ การทำบุญ ทำทาน ในรูปแบบต่างๆ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานวันเกิด ฯลฯ

ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ มีการปรับปรุงแก้ไขวางกฎระเบียบในการปกครองให้ดียิ่งขึ้น เข้มงวด สอดส่องดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชบัญญัติภรณ์ (สิงห์คำ ชัยวิไล) (2556) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาคารความดีสำหรับหน่วยอบรมประชาชน” ผลการวิจัย พบว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในชนบทมีกระบวนการและหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ การนำหลักการ 8 ประการ คือ หลักศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพ สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวที และหลักสามัคคีธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยมีเป้าหมายของการดำเนินการ คือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน และการสงเคราะห์ชุมชน การใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการพัฒนาชีวิต และสังคม เพื่อให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2556) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบของการปกครองทางการเมืองมี 2 รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชา และการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือของชนชั้นสูง ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชา จนกระทั่งพระพุทธร่องค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครอง จึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน 2) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว ส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้การอุปถัมภ์ของพระธรรมวินัย

ด้านการเป็นครูในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ส่งพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทพัฒนาสถานศึกษามากขึ้น มีส่วนร่วมในการจัดหาทุนการศึกษา มอบทุนการศึกษา วัสดุอุปกรณ์การศึกษาแก่สถานศึกษา สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสศึกษาสูงยิ่งขึ้น การจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรณชัย มหาปุณฺโณ (2556) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษา

ที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มีการศึกษาพระปริยัติธรรม สายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการ ด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการส่งเสริมประชาชนให้ได้ รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดเห็นในเบื้องต้น ในระดับจังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการ มีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของ สมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การจัดการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตรีกลม) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า การนำศีล 5 มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ

ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวดิ่ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล 5 อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี มีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก ทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาคอย่างยั่งยืนต่อไป

ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ของวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้การช่วยเหลือประชาชนวัดที่ขาดแคลน หรือประสบสาธารณภัย ให้คำปรึกษาและความอุปถัมภ์ด้านศาสนากับชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมด้านศาสนาแก่ชุมชน เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชบัญญัติภรณ์ (สิงห์คำ ชยวิโส) (2556) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาการความดี สำหรับหน่วยอบรมประชาชน” ผลการวิจัย พบว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในหนเหนือ มีกระบวนการและหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ การนำหลักการ 8 ประการ คือ หลักศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพ สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวที และหลักสามัคคีธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยมีเป้าหมายของการดำเนินการ คือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัด

สวัสดิการชุมชน และการส่งเสริมชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัย พระสรานุชย์ ปญญาอุชโฒ (วิจิตรปัญญา) (2556) ได้วิจัยเรื่อง “การปฏิรูประบบวรรณะสู่ระบบสังฆะในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่าระบบวรรณะในสังฆมอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นการกีดกันของชนกลุ่มที่มีอำนาจ โดยกำหนดเป็นวรรณะทั้งสี่ และแบ่งหน้าที่ของแต่ละวรรณะอย่างชัดเจน ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตลอดชีวิต จากระบบวรรณะนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และบางวรรณะก็ถูกกดขี่จากวรรณะอื่น ซึ่งทำให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ พระพุทธเจ้าทรงเชื่อมั่นมนุษย์มีศักยภาพสามารถพัฒนาได้ พระองค์จึงทรงปฏิรูปโครงสร้างทางสังคัมใหม่ โดยมีการปฏิรูปกลุ่มคนจากบนสู่ล่าง คือ จากระบบวรรณะสูงสู่ระบบวรรณะต่ำ เมื่อมาสู่ระบบสังฆะแล้วจะมีความเท่ากัน คือมีพระธรรมวินัยเดียวกัน จึงเป็นการสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคัม มีการตั้งกลุ่มสังฆะโดยรวบรวมบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า บริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา โดยอาศัยธรรมวินัยในการดำรงอยู่ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความหลุดพ้นตามหลักพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาทั้งหมด พอสรุปได้ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสามารถเผยแพร่ความรู้ สร้างจิตสำนึก ทบทวนปรับปรุงเรื่องกฎระเบียบ และกระบวนการการดำเนินการให้เป็นธรรม และทันกลับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่สามารถพิจารณาสั่งการมอบหมายงาน และการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบไม่ถูกต้อง ด้วยความเป็นธรรม
2. หลักคุณธรรม ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สนับสนุนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การพัฒนาตนเองให้มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต จนเป็นนิสัยประจำตน
3. หลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความสามารถกำหนดขั้นตอน และระยะเวลาการปฏิบัติงานจะต้อง

มีความโปร่งใสในการตัดสินใจในการบริหารงาน เงิน และคน มีการสื่อสารที่ดีภายในตัว เช่น มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ

4. หลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญขององค์การไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็นการโต้สวนสาธารณะ หรือการแสดงประชามติ

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคัม การใส่ใจปัญหาขององค์การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และกล้าที่ยอมรับผลดี ผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารควรมีความสามารถในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยตรงก็ให้คนในองค์การมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า

ผู้บริหารนับว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญที่มีบทบาทที่สุดใ้องค์การไม่ว่าขนาดเล็กหรือใหญ่ คุณภาพขององค์การและความเจริญก้าวหน้าขององค์การย่อมขึ้นอยู่กับสมรรถภาพในการบริหารของผู้บริหารซึ่งถ้าหากสามารถบริหารงานด้วยหลักธรรมมาภิบาลครบทั้ง 6 ด้าน ก็จะทำให้การปฏิบัติภารกิจต่างๆ ขององค์การเป็นไปด้วยความราบรื่น และประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมมาภิบาลดังนี้

1. ด้านการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคต บูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดให้มีความแข็งแรงพร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลา มีการจัดแบบแปลนแผนผังภายในวัดให้เหมาะสม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนในการทำนุบำรุง

2. ด้านการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการดำเนินการอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน เมื่อเกิดอธิการณ์มีการวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม ออกระเบียบของวัดเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

3. ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณลักษณะ อบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นแบบอย่างที่ดี สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสตามความเหมาะสม ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาธรรมศึกษามากยิ่งขึ้น

4. ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัด มีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ของวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัทเมื่อปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การให้ความช่วยเหลือประชาชนตามสถานการณ์ต่างๆ มีการเผยแพร่นโยบาย ข้อมูล ข่าวสาร ของรัฐบาลหรือหน่วยงานราชการที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นประจำ

สรุป แนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพันธกิจวัดตามหลักธรรมาภิบาลคือ การจัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี ได้แก่ การที่พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครองวัดดำเนินงานจัดการต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ พระภิกษุสามเณร และประชาชน เช่น การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี เจริญรุ่งเรืองทุกด้าน

จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นธุระในการจัดศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล จัดฝึกอบรมศาสนพิธีและวัฒนธรรมประเพณีไทยแก่เยาวชนหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือยามที่ประสบอุทกภัย การประสพวาตภัย หรือคราวหนาวจัด การนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อพันธกิจของวัดในด้านต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อค้นพบใหม่ที่ยังไม่ได้ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ โดยพิจารณาจากผลการวิจัย ในคำถามปลายปิดข้อที่มีค่าแปลผลค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ 6 หลักความคุ้มค่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยที่ 4.19 อยู่ในระดับมาก

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแนวโน้มสู่อนาคตโดยเน้นกรอบหลักความคุ้มค่าในการบริหารจัดการวัดและชุมชนตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ศึกษาผลกระทบในการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการตามรูปแบบการบริหารจัดการวัดและกรอบการจัดการในอนาคต
3. ศึกษาขั้นตอนในการนำหลักความคุ้มค่าตามแนวธรรมาภิบาลมาบริหารจัดการวัดที่ดี

บรรณานุกรม

- มนัสนันท์ ชัยกิจยิ่งเจริญ, **“การจัดการบริการสาธารณะโดยวิธีการทำสัญญาจ้าง: กรณีศึกษาเทศบาล นครพิษณุโลก และเทศบาลนครขอนแก่น”**, รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, **“รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”**, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).
- พระสราวุฒย์ ปญญาอุทโธ (วิจิตรปัญญา), **“การปฏิรูประบบวรรณะสูระบบสังฆะในพระพุทธศาสนา”**, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).
- พระราชรัตน์มงคล (มนตรี ยางธิดา), **“การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”**, ปริญญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชา การศึกษาผู้ใหญ่), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554).
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจิตฺตโน, **“รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กร ปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”**, ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556.
- ธาดา จันทร์สม, ผศ.ดร. **“การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย”**. รายงานวิจัย. คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555.
- พระราชปัญญามารณ์ (สิงห์คำ ชยวิโส). **“กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธรรมาภิบาลสำหรับหน่วยบวรประชาชน”**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- พระวิมาน คมภีระปัญญา (ตรีกรมล). **“การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, **“รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).
- บัญญัติพุทธ นาคมจลินท์, **“วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจิตฺตโน). **“รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- บรรจง เจริญสุข, **“การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน”**, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, การบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552.

ยุวดี รื่นภาค, “การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลในองค์กรสมัยใหม่กับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา”,
รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2556.

พระมหาศรณชัย มหาปฎินโญ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2556.

ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

เจ้าคณะอำเภอเมืองระยอง วัดเขาส่าเกาทอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

เจ้าคณะตำบลมาข่า วัดชากผักกูด อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง

เจ้าคณะอำเภอสัตหีบ วัดสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

เจ้าคณะอำเภ�팜ทอง วัดโคกท่าเจริญ อำเภ�팜ทอง จังหวัดชลบุรี

รองเจ้าคณะอำเภอนันทนิคม วัดเข็ดล้าราษฎร์ อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี

รองเจ้าคณะอำเภอบ้านบึง วัดบุญญฤทธยาราม อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

เจ้าคณะตำบลคลองกิ่ว วัดหนองยาง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

รองเจ้าคณะอำเภอเมือง วัดตาลล้อม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง วัดราษฎร์สโมสร อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

เจ้าคณะตำบลศรีราชา วัดเขาพุทธโคดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี